

GRONDWAARDEN VAN HET LEVEN

Wanneer we spreken over het leven, dan wordt het wel in de eerste plaats noodzakelijk leven te definiëren. En dan geloof ik dat de simpelste definitie daarvan luidt: Een bestaan, waarbij men zich onafhankelijk van de omgeving voortbeweegt en uit die omgeving zich zelfstandig in stand houdt. Dit voortbewegen moet worden verstaan als: groei, eventueel verplaatsing; daarnaast elke zelfhandhaving, die een voortdurende begrenzing t.o.v. de omgeving betekent en een gedeeltelijke onafhankelijkheid daarvan. Leven - in deze termen vastgelegd - bestaat even goed in de kleinste micro-schimmel als in een ster. Al deze dingen hebben hun eigen leven. Zij bestaan, zij gehoorzamen aan bepaalde wetten en regels, zij bezitten - zij het nog zo klein - een bewustzijn en zij zullen zich voortdurend t.o.v. de omgeving doen kennen door een gedrag, dat op hun eigen wezen, hun eigenschappen en de instandhouding van hun wezen gebaseerd is.

Logischerwijze is dit leven niet alleen maar een toestand. Wanneer we het verschijnsel leven zien, valt ons steeds weer op dat er sprake is van een omzetting van energie, dus kracht. Wij mogen dan ook m.i. rustig spreken over "levenskracht" als een zeer speciale energie, die uit andere energetische vermogens wordt vergaard en verzameld. Deze energie is wel de eerste grondwaarde van het bestaan. Is die energie er niet, dan is er dood. Voor de cel zelf betekent dit in de eerste plaats een betrekkelijk klein vermogen, dat electriciteit nabij komt; daarnaast een celkern; een wisselwerking van uit de celkern met de celmassa tot de celwand; en verder van uit de celwand contacten met de omgeving, waarbij het mogelijk is dóór die celwand (osmose-proces dus) bepaalde bestanddelen op te nemen, die voor de instandhouding van het "ik" noodzakelijk zijn. Deze kracht noemen wij over het algemeen "goddelijk". Dat wil zeggen, dat wij niet in staat zijn om deze grondwaarde van het leven tot haar werkelijke essence te reduceren. Ergens is een ogenblik dat we ons afvragen: Is er nu nog levensenergie of is ze er niet?

Verder valt ons op, dat wanneer het leven meer gecompliceerd wordt, het leven der enkele cellen gebonden wordt door een grotere energie. Dat is de energie van een totaal, die in staat is de wijze van reageren van cellen mede te bepalen. Opvallende verschijnselen van daarbij aangepaste cellen vinden wij in het menselijk zenuwstelsel als neuronen; we vinden verder de zeer langwerpige cel, die ook weer een langgestrepte vezel maakt in enkele spieren, die juist door hun beweging klaarblijkelijk iets van die levensenergie afgeven aan de omringende weefsels; en we vinden typisch genoeg die levensenergie daarnaast in bepaalde gevallen in de atmosfeer, in de uitstraling van de aarde. We weten, dat elke partikel-straling zeer schadelijk is voor de levensenergie. We weten daarnaast dat ze zich - zeker van uit ons geestelijk standpunt - hoofdzakelijk vertoont als een trilling. En nu geloven wij niet, dat er een trilling kan bestaan, zonder dat er een uitwisseling is van iets. Trilling is een verschijnsel en dit verschijnsel kan m.i. alleen ontstaan, wanneer er een bron is. We willen deze bron dan toch zoeken als een feitelijk iets. Ik neem aan dat - al zijn het misschien niet meer partikels, zoals wij ze beschouwen van uit een stoffelijk standpunt - er ergens zeer kleine delen of bronnen zijn of energie-wervelingen, die door hun onder-

linge verhoudingen plus de wijze, waarop zij door een levend organisme geabsorbeerd kunnen worden, de uitstraling, de modulatie van trilling in zo'n wezen veroorzaken en in standhouden.

Een tweede grondwaarde voor leven in een meer enge definitie is wel het bezitten van een reeks eigenschappen. Dat wil zeggen dat alle leven een zeer bepaald levensproces kent. Ook hier ligt weer de vraag: Waar komt dit proces vandaan? Wanneer we te maken krijgen met meercellige wezens, dan kunnen we wijzen op de erfelijke factoren, die door voortdurende variatie van de erfelijke waarden op de duur een volmaakte aanpassing aan het milieu, aan de omgeving trachten tot stand te brengen. Maar dat kunnen we zeker niet doen, wanneer we te maken krijgen met micro-organismen. En toch blijkt, dat ook micro-organismen ditzelfde aanpassingsvermogen bezitten. Dat ook deze bepaalde levensgewoonten hebben en dat hun bestaan - zij het dan ook niet als redelijk te beschouwen - toch wel degelijk uiting geeft aan b.v. ras-eigenschappen. Wanneer u ziet, hoe bacteriën tegen de meest moderne bacterie-dodende middelen zich weten te verzetten, hoe zij deze a.h.w. absorberen en daar volkomen immuun voor worden, dan zullen we toch moeten toegeven dat hier inderdaad een aanpassing aan het milieu heeft plaats gehad. Verder ontdekken we dat de reeks van meer weerstandskrachtige in hun nageslacht - dat meestal door splijting of splitsing ontstaat - een verandering ondergaat. Wij zien b.v. bepaalde cocci groter worden. Wij zien dat bepaalde andere diertjes, die zich verzetten tegen uitroeimiddelen, hun hele vorm kunnen wijzigen. Aardig is het misschien hier te wijzen op het feit, dat het pantoffeldiertje en het raadge, dat we door de microscoop kunnen zien in gewoon slootwater, bij vergiftiging van het slootwater vaak zijn vorm in het nageslacht aanmerkelijk wijzigt. Gelukt dit, dan hebben wij te maken met een wezen dat tegen giften, die soms voor een mens zelfs gevaarlijk zijn, zich rustig verzet en voortleeft onder condities, die voor een mens onvoorstelbaar zijn. Aanpassing wordt ongetwijfeld ook gevonden daar, waar leven tot winterslaap of in micro-wezens tot inkapseling kan overgaan. Hierbij worden de levensprocessen tot een minimum teruggebracht en wordt ook de verbruikte levensenergie aanmerkelijk beperkt. De vraag hoe wij deze basiswaarde van het leven moeten bezien, kunnen we m.i. alleen beantwoorden, wanneer we wederom verwijzen naar goddelijke wetten. Ergens moet een richtlijn zijn, want van toeval durven we hier niet meer te spreken. Ook kunnen we erop wijzen, dat zelfs op aarde met zekerheid is aan te tonen de gelijke levensconditie en waarde voor micro-organismen in de atmosfeer en elders. Microben, gevonden in het binnenste van een betrekkelijk grote meteoriet, bleken niet alleen tegen een zeer hoge temperatuur - die waarschijnlijk boven de 8000 graad had gelegen - bestand te zijn; ze vertoonden nog levensverschijnselen en konden geteeld worden op een gelatine-bodem en gedroegen zich als hun soortgenoten. Deze proeven zijn genomen in Rusland.

Na dus deze tweede waarde bezien te hebben kom ik tot het menselijk leven. Bij het menselijk leven is niet alleen noodzakelijk een reactie op de omgeving - dus de zintuiglijke waarneming, die wij bij het dier en zelfs bij de plant kunnen vinden - maar daarnaast wat wij noemen "het redelijk proces". Misschien is het dwaas om deze grondwaarde van het hogergevormde leven in de eerste plaats aan de mens toe te kennen. Want wij kunnen vaststellen, dat redelijke processen zich zeker ook afspelen in andere warmbloedige vertebraten; terwijl bovendien de mogelijkheid niet is uitgesloten dat b.v. bepaalde waterdieren eveneens redelijke processen volgen en dus niet alleen zuiver instinctief handelen. Men kan ze iets leren en zij zullen op deze lessen blijven reageren, ook in een ander milieu en onder andere omstandigheden. Niet automatisch maar met een aanpassing daarvan aan nieuwe mogelijkheden.

Voor de mens echter komt er iets bij. De mens is klaarblijkelijk in staat uit zijn persoonlijkheid te treden en zichzelf niet alleen te be-

schouwen als deel van het milieu en de omgeving maar ook als bestaande te midden van het milieu, waarbij het "ik" dus wordt waargenomen met een althans enigszins onbevooroordeelde blik en de relatie tot het milieu wordt vastgesteld met een erkennen van het standpunt van anderen. Een dergelijk proces kunnen we natuurlijk terugvoeren op erfelijke waarden, vorming van het geslacht, de noodzaak tot zelfinstandhouding. Maar m.i. is er toch iets meer dan dit. Want ik kan mij niet voorstellen dat een wezen, dat alleen tracht zichzelf stoffelijk in stand te houden, zal komen tot een beschouwing van zichzelf in zijn milieu, alsof het buiten zichzelf zou staan. Er moet een tweede waarde aanwezig zijn en deze waarde wordt dan over het algemeen samengevat onder de term "psyche". De geest van de mens, de ziel van de mens zijn deel van zijn wezen. En het zijn deze eigenschappen m.i. die de mens veranderen, hem uit het dierlijk milieu verheffen en mogelijkheden geven, die veel verder reiken dan die van welk dier, van welk wezen ook, dat niet in staat is tot een zelfbeschouwing. Logischerwijze zal een dergelijke mens echter ook een aantal andere vragen stellen. Hij zal van het leven een antwoord vergen o.m. op de vraag: Waarom besta ik? Hij zal trachten te komen tot een verklaring van zijn eigen gedrag en hij zal maatstaven aanleggen die persoonlijk zijn, ofschoon zij ten dele mede door het massabegrip der gemeenschap bevorderd worden.

Wanneer ik spreek over grondwaarden van het leven, dan lijkt het me ook wel noodzakelijk om even verder in te gaan juist op datgene wat voor de mens zo belangrijk is. Dan begin ik bij het kind en ik merk op dat voor een kind de grondwaarden nog dierlijk zijn. Dat wil zeggen het heeft bezitszucht, angst, het tracht voortdurend alles zich eigen te maken en bezit de nieuwsgierigheid die wij bij de hoger-georganiseerde vertebraten altijd weer vinden, dus het waarnemen en het opnemen van het milieu. Het bezit echter geen definitief oordeel omtrent de waarde van de mens, omtrent de waarde van de wereld; het is slechts in relatie tot het "ik" dat deze waarde wordt vastgesteld. Hierbij mag ik misschien aanhalen, dat een pasgeboren kind dat onmiddellijk bij een min wordt gebracht en nooit anders hoort, deze normaal als moeder beschouwt en daarmee ook de normale moederbinding vertoont. Er is dus geen sprake van bloedbanden maar van een zuiver persoonlijk zich binden door behoefte en vrees.

Wordt het kind iets ouder, dan heeft het niet meer voldoende aan een milieu, waarin het in zekere mate een heersertje is. Het zoekt daarnaast een voorbeeld, iets om te bewonderen. Wanneer we nu alleen hierbij het systeem van opvoeding zien dat de natuur overal kent (het imiteren en daardoor tot groter rijkdom komen), dan zou men hier m.i. kunnen spreken over een zuiver stoffelijke basiswaarde. Maar bij het kind gaat het verder. Het komt tot een idealiseren en gaat - zeker gedurende de eerste 7 levensjaren, vaak nog langer - bepaalde mensen uit de omgeving (zeer vaak juist niet de ouders) verafgoden en hun kwaliteiten en eigenschappen toeschrijven die praktisch magisch zijn. Ook zien we dat het kind geneigd is aan voorwerpen een bepaalde invloed toe te schrijven. Het spreekt niet over een stoel waar het tegenaan loopt, maar zegt: "De stoute stoel heeft mij geslagen." Het zegt niet: "Ik heb mij gebrand aan de kachel," maar het zegt: "De kachel heeft mij gebrand." Het stelt de relatie dus anders en komt op een gegeven ogenblik tot het accepteren van een bepaald voorwerp - soms is dat een pop of een ander stukje speelgoed, soms zelfs een onbetekenend iets als een steentje of een gevonden prutsdingetje - als gelukbrengend en beschermend. De jonge mens heeft dus klaarblijkelijk reeds behoefte aan iets, dat hem beschermt en buiten hem staat. Het kent daaraan een persoonlijk leven toe, ofschoon het redelijk weet dat het dit niet bezit. Het kent daaraan verder vaak bovennatuurlijke eigenschappen toe. Wanneer dit gebeurt, dan moet - vooral bij het kind - dit toch wel voortkomen uit een innerlijke behoefte. Ik geloof dat de grote grondwaar-

de in het hele leven wel in de eerste plaats is: de behoefte aan een geloof, de behoefte aan een bescherming, verder de behoefte aan macht. Deze zien we steeds weerkaatst in alle latere fasen van het leven.

De behoefte aan bescherming is logisch te verklaren, omdat voor de mens zoveel onverklaarbare fenomenen optreden. Hij weet wel degelijk dat vele verschijnselen niet binnen zijn beheersing liggen en tracht door zijn fantastische beeldvorming hieraan een persoonlijkheid toe te kennen die te beïnvloeden is. We hebben dan b.v. te maken met de pop, die tegen het onweer en tegen het gevaar van het donker beschermt. Kort gezegd: Een zeker geloof is voor elke mens noodzakelijk, al is het alleen maar om te ontkomen aan het dierlijk element in hemzelve en daarvoor in de plaats het gevoel van "meester der schepping" te zijn in zichzelf te kunnen handhaven.

In het dierlijk aspect vinden wij verder op een gegeven ogenblik de rijping van de mens. Deze rijping houdt in de voortplantingsdrang, die natuurlijk en instinctief is. Wij weten dat de plasmen, die aanwezig zijn in de zaadcel en de eicel, praktisch identiek zijn aan b.v. het ectoplasma dat naar buiten kan worden gebracht bij bepaalde para-normale verschijnselen. Deze materie is dus klaarblijkelijk deel van de levende kracht. Opvallend is nu dat deze levenskracht een sterke stimulant krijgt door een matige uitwisseling met de andere sexe. Daarnaast echter spelen zich ook psychische processen af. De behoefte om mee te tellen, die het kind had, is langzaam maar zeker overgegaan in de behoefte om zichzelf aan te vullen. Deze aanvulling - bij de normale mens zich vaak op een meer sexueel gebied afspelend - kan echter ook geprojecteerd worden in het idealistische, in de idee. Wij vinden op dit gebied b.v. de nonnetjes, die zich geheel wijden aan Christus zoals zij zeggen en waarbij het sexueel element nog kenbaar wordt door de term, die zij bezigen: "bruiden van Christus". Wij zien het echter ook bij wetenschapsmensen, die elk huwelijk terzijde stellen om zich geheel aan hun onderzoekingen te wijden. Hier wordt de trouw, de bezitslust, de bevrediging geheel geprojecteerd op een ander terrein. Dit nu is tegennatuurlijk van uit een dierlijk standpunt gezien. Ik geloof dus dat een tweede grondwaarde voor het menselijk leven genoemd kan worden: de behoefte tot betekenis, tot beheersen en beschermen. Deze factoren vallen zowel samen in het religieuze werk, het missie-werk, in de politieke Streber als in de wetenschapsmens. Ik zou zelfs durven veronderstellen - ofschoon ik dit niet bewijzen kan - dat het sexueel element in de mens langzaam maar zeker via het voorstellingsleven van uit dierlijk standpunt geperverteerd is. Het is nl. overgebracht op een idee-aanbidding, die in feite een uitbreiding van het "ik" inhoudt. De dierlijke functie is vooral bij de hogerontwikkelde mens vaak een bijkomstigheid. Toch is dit noodzakelijk.

Wanneer wij de mens ouder zien worden, dan valt ons op dat hij zich meer aangetrokken voelt tot het bovennatuurlijke, dat hij zich bezig gaat houden met godsdienst, filosofie, para-normale verschijnselen, esoterie en wat dies meer zij. Dit is nu weer een verschijnsel, dat wij bij het dier zeker niet kennen. Het dier leeft zijn leven volgens zijn lichamelijke bekwaamheden en laat zich door deze bekwaamheden geheel reguleren. De mens niet. We kunnen er ons natuurlijk gemakkelijk van af maken door te zeggen: Als je ouder wordt ga je aan de dood denken. Je bent bang voor een hiernamaals of misschien ook voor een uitgeblust worden. Maar het lijkt mij dat deze verklaring geen steek meer houdt, wanneer wij zien dat ook mensen, die niet geloven in een voortbestaan, toch belangstelling voor deze problemen hebben; en zelfs wanneer ze zich definitief verzetten tegen elke gedachte aan een voortleven, toch proberen de problemen der mensheid te bezien en dus verre uittreden buiten hun eigen kring. Dit verschijnsel kunnen wij alleen verklaren, wanneer wij accepteren dat in de mens een kracht ligt, die - boven het dierlijke uitgaande -

bij het langzaam rustiger worden van de dierlijke impuls zijn belangstelling richt niet meer op de mens maar op het leven zelf. Ik geloof dat heel veel Godsvoorstellingen - en ik weet wel zeker vele leerstellingen omtrent God - gebaseerd zijn op een vaststelling van het onbekende, een vaststellen van het leven. Men zegt "God" maar men bedoelt "het leven".

Wanneer wij bij de Christenen komen, horen we zeker over Jezus spreken als leraar. Maar er zijn twee dingen, die boven alles uitspreken: in de eerste plaats het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt of Jezus, die de zondenlast der wereld draagt; in de tweede plaats Jezus, die ons is: het eeuwige leven. In beide gevallen wordt op de een of andere manier Jezus gemaakt tot een deel van leven. Het onbelast zijn betekent: vrijheid, vrijheid en leven. Het eeuwige leven zelf betekent een continuering van het "ik" buiten alle grenzen om. En ook dit is klaarblijkelijk noodzakelijk. Zo vinden wij dan in een latere fase van het menszijn bij het leven ook heel vaak als grondwaarde een geloof in de oneindigheid van het leven, een poging om het "ik" met het levende te vereenzelvigen.

Het feit echter dat de mens zo denkt, sluit niet uit dat hij evenals het kind zijn gebondenheid en zijn belangrijkheid met het milieu wil uitdrukken. Waar zijn gedachten verdergaan dan het normale bestaan, zoekt hij nu buiten zijn eigen bestaan die belangrijkheid te bevestigen. Wij krijgen mensen, die vechten voor het welzijn van de wereld. Een stelling, die zeker aan te vechten is, maar die overal weer verkondigd wordt. Wij moeten ommetwille van de wereld, de vrede, de welvaart der volkeren, bepaalde dingen doen. Een dergelijk element wordt niet naar voren gebracht, wanneer het niet een enorm grote invloed zou hebben op de doorsnee-mens. Die invloed kan m.i. alleen verklaard worden uit het feit, dat bij het ouder-worden de mensheid of een deel der mensheid voor het individu de plaats van de moeder gaat innemen. En dat de moederbinding bij het wegvallen van het persoonlijk bloedcontact wordt overgenomen door de geestelijke moeder, het milieu waarin men is opgevoed. Ik meen dat zonder een dergelijke binding een reëel verder leven zeer moeilijk is. Men kan geloven in de hele aarde als een eenheid of in het belang van een enkele stad desnoods of een dorp, maar altijd is deze binding noodzakelijk. Zonder dit komt de mens niet tot werkelijke daden. Zonder dit is hij niet in staat prestaties te leveren, die hem werkelijk eeuwigheidswaarde en betekenis schenken niet alleen in de ogen van de mensheid maar ook - al kunt u dat nog niet nagaan - in de ogen van ons, die het menselijk leven allang overschreden hebben.

Wanneer de mens nog verdergaat, dan wordt het hem een steeds grotere behoefte zichzelf te kennen. Vreemd mag hierbij worden genoemd het feit, dat de erkenning van het milieu en van de Godheid of de waarde van het leven (de levenskracht) eerder plaatsvindt dan de erkenning van het belang van het "ik". Een erkennen van het "ik" in de zin van het vergaren van zelfkennis wordt dan ook meestal aan hen, die een rijpere leeftijd bereiken voorbehouden. Eerst zij beginnen hiertoe werkelijk te streven met uitsluiting van nevengeachten. De meest voorkomende gedachte - zij is niet cosmissch of zelfs maar wereldomvattend, zij is slechts de meest voorkomende - zegt de mens dan, dat hij op een of andere wijze moet passen in een bestaand geheel van goddelijke origine; dus alweer levenskracht, waarbinnen men zich op een bepaalde wijze moet groeperen. Wij vinden dit - om een voorbeeld te nemen - in de Katholieke Kerk, die het heeft over de: Zegevierende, de Lijdende en de Strijdende Kerk. Een gemeenschap die dus alle erkende sferen van zijn (goed-zijn) omsluit en waarin men behoort. Jezus zelf maakt het ons duidelijk in zijn leer door te spreken van het Koninkrijk Gods. Bij de Maçons horen wij over de Tempelbouw, de steen die welbehouden moet zijn om zijn plaats te kunnen innemen. Bij bepaalde esoterische groepen horen wij van de inwijding in het priester-schap, waardoor men de goddelijke taak op aarde of elders zal kunnen ver-

vullen. Wederom een deelgenootschap b.v. als uitvoerend orgaan. Ik geloof niet dat er een enkele mens is, die zijn leven eindigt zonder op enigerlei wijze gedacht te hebben aan "het behoren tot een gemeenschap, die verder reikt dan het leven". Zelfs daar, waar men de godsdienstige mogelijkheden verwerpt, waar men de dood ziet als de uitblussing van het ego, tracht men nog dit ego, dit "ik" te continueren door maatregelen te treffen, die voor een lange tijd b.v. de bestemming van een volk zullen leiden of door de eigen naam te verbinden aan uitvindingen, aan wetten, literaire of andere artistieke prestaties. Ik noem dan ook de behoefte tot continuering van het "ik" als déél van een geheel eveneens een grondwaarde van het menselijk leven.

En dan zien we nog iets, dat practisch door alle leeftijdsgroepen heen gelijkelijk verdeeld is en dat we niet alleen bij de mens vinden maar ook b.v. bij de mensachtigen, dus apensoorten e.d. Zelfs bij paarden en honden kunnen we een soortgelijk iets, een soortgelijk denken soms opmerken. En dat is nl. een bijgeloof dat het "ik" in contact stelt met niet-zichtbare, niet-direct-kenbare of reële waarden (dit "reëel" van uit het standpunt van eigen wereld.) Contact met de geest wordt door de spiritist en de spiritualist gezien als contact met een overgegene, zoals ik er één ben. Maar in andere genootschappen of groeperingen doet men hetzelfde onder andere namen. Visioenen van heiligen in de kerk van Rome, verschijningen van Maria of van Jezus. Het dromen van openbaringen door engelen, contact met Jezus of zelfs het zien van Gods troon bij andere christelijke groeperingen. Het erkennen van engelen, van grote leraren, die gestorven zijn dan wel het binnentreden in een bepaalde trap van het Paradijs bij de Islâm (o.a. een van de grondstenen van het oorspronkelijk Soefisme.) In de Hindoeleer het contact met verschillende goden, die zich aan mensen openbaren en welke openbaringen men zelfs door concentratie kan oproepen. In China contact met de voorouders. In het Boeddhisme openbaringen van leraren en Meesters, van Boedha's. En zo kan ik verdergaan. Waar we ook komen op de wereld, altijd weer vinden we het geloof in een bovennatuurlijke kracht die kan ingrijpen in het menselijk leven, maar ook de slechts persoonlijk daarvan ervaren verschijnselen. Het gebeurt maar heel zelden dat een verschijning door duizenden tegelijk wordt gezien; nog zeldzamer is het wanneer een openbaring niet slechts aan een eenling of aan een zeer kleine groep maar aan een grote gemeenschap wordt gegeven. Toch gelooft ieder op de een of andere manier in deze kracht. We kunnen dit niet uitleggen door te zeggen, dat de mens daaraan behoefte heeft, want heel veel van die openbaringen zijn in feite bij ontleding eerder berispingen, aanwijzingen of zelfs voorspellingen omtrent feiten die men niet kan weten, dan alleen een bevestiging van de goedheid en de braafheid van de persoon, die deze openbaringen ondergaat. Ik geef toe dat hysterie daar soms mee te doen heeft, maar er bestaan een betrekkelijk grote reeks van verschijnselen, die zelfs door het para-psychologisch onderzoek worden erkend als reëel, ook wanneer men de bron daarvan misschien niet altijd kan aangeven. Ik meen te stellen, dat de band met een andere wereld een grondwaarde is voor het menselijk bestaan. In het begin vaak gegroeid uit bijgeloof als de voortzetting van de fetishistische praktijken van het kind; later tijdelijk bedolven onder de geloofsbeleving; en op de duur komend als de realisatie van een contact van een deel van het "ik" boven zuiver stoffelijke normen. Ik meen dat een van de grondwaarden van het menselijk leven en het leven als mens is: het erkennen van eigen menselijk boven-stoffelijk leven, dus de geest.

Ik heb nu een aantal van die waarden opgesomd en ik geloof, dat ik nu eigenlijk over moet gaan tot ietwat meer praktijk om zo de grondwaarden van het leven, zoals ze voor u ongetwijfeld zullen bestaan (voor mij bestaan hebben) nog eens van uit een meer eenvoudig en persoonlijk standpunt te bezien.

In de eerste plaats moeten we geloven. Op het ogenblik dat we niets meer hebben, waarin we geloven, staan we alleen in de wereld. Wij kunnen klaarblijkelijk niet eenzaam zijn in de wereld zonder verbit- terd te worden en in een verzet tegen de wereld die tot aanvaarding te dwingen. Willen wij dus een harmonisch bestaan voeren, dan is het noodzakelijk voor ons dat we deel uitmaken van een groep; dat wij deel uitmaken verder van een verbond, dat verdergaat dan een zuiver mate- riële waarde. Het toebehoren tot ideologieën, bepaalde geloofs- en denkwijzen kan hierbij worden gerekend.

In de tweede plaats: Wij allen hebben behoefte aan een zekere genegenheid. De aanvaarding van ons ego door onze omgeving is voor ons noodzakelijk. De mens die niet in staat is dit te doen tracht vaak met lagere wezens een vervanging te scheppen en komt zo tot een afwij- zen van de mensheid maar b.v. omgaan met dieren. Gebeurt dit binnen een bepaald geloofskader, dan noemt men deze mensen vaak heiligen, maraboots en dergelijken. De behoefte om deel te zijn van de gemeenschap kan enerzijds voortkomen uit de kudde-instincten, die het dierlijke deel van de mens in zich draagt. Maar dit gaat toch wel iets verder dan al- leen een dierlijk element, omdat wij nooit gelukkig zijn, tenzij wij aan- vaard worden. En die aanvaarding kan plaatsvinden op onverschillig wel- ke basis, van de sexuele tot erkenning van wetenschap en alle tussen- trappen, maar ze moet bestaan. Een mens, die volkomen alleen staat, die de genegenheid van geen enkele medemens bezit en van geen enkel dier, kan niet leven.

Ook is het voor ons noodzakelijk, indien we redelijk willen leven, om ons tot 't heden te bepalen. Dit is iets, wat ik nog niet heb aange- stipt, maar wat toch m.i. de vermelding wel waard is. De doorsnee-mens concentreert zich nl. zeer sterk op wat gebeurd is en op wat gebeuren gaat. Hij zal over het algemeen te ver vooruit en te ver terug willen zien en daardoor de ogenblikkelijke gebeurtenissen onvolledig doormaken. Toch kan slechts de mens, die het heden voortdurend weet te proeven - denkt u aan het gezegde "pluk de dag" - werkelijk gelukkig zijn. Innerlij- ke vrede is dus afhankelijk van het vermogen om het heden intens te be- leven. Ik meen dat ook de mens voor geluk is geschapen; ik zie dit zelfs als een grondwaarde van zijn leven. Ik geloof dan ook dat de beleving van het heden een zeer belangrijke basiswaarde is voor een ieder, die als mens en geest verder wil komen.

Verder is het voor ons noodzakelijk - zeker wanneer we mens zijn - om voortdurend te leren. Wij moeten ons niet alleen voortdurend aan ons milieu aanpassen, maar we moeten zoveel kennis omtrent het milieu weten te verwerven, dat we a.h.w. de gebeurtenissen een slag vóór kunnen blij- ven. Eerst op deze manier voelen we ons thuis, voelen we ons aangepast. Zijn we niet in staat die kennis te verwerven, dan zullen we elk milieu mijden, waarin die kennis noodzakelijk is. Denk b.v. aan de onbewuste keu- ze van iemand, die een deftig uitziend restaurant voorbij loopt om een even dure of duurdere gelegenheid met goedkoper inrichting, eenvoudiger inrichting binnen te gaan. Hier zien we dat de mens zich een milieu zoekt, waarin hij meent te kunnen passen. Ik geloof, dat het leren een noodzaak is. Op het ogenblik dat de mens ophoudt met leren is hij als het ware dood, dan bestaat hij niet meer, dan wordt hij door zijn wereld ach- tergelaten. Maar zolang hij leert, zal hij niet alleen stoffelijke waarden leren; hij zal daarnaast ook steeds grotere conclusies leren trekken om- trent zichzelf en zijn verhouding tot het totaal van de mensheid. Anders gezegd: Bewustwording is een integrerend deel van het menselijk leven, een grondwaarde van menselijk en geestelijk bestaan. Deze bewustwording wordt onderbewust door het dier meegemaakt, maar kan bij de mens tot een zeer bewust streven worden met bewust gerealiseerde resultaten.

Dan zijn er nog zoveel dingen, die we eigenlijk belangrijk kunnen noemen in het leven, maar die ik niet meer direct grondwaarden wil noe-

men. Ik wil u er een paar van geven.

In de eerste plaats: een redelijke maar nooit overdadige bevrediging van elke lichamelijke behoefte. Eerst wanneer dit mogelijk is, zal de mens werkelijk volledig gezond zijn en als zodanig zijn beste prestatievermogen bereiken.

In de tweede plaats: De mens moet een redelijke mate van zeggenschap of heerschappij hebben. Op het ogenblik dat hij slechts ondergeschikte is en zelve niets in de melk te brokkelen heeft, zakt hij af; dan schijnt hij klaarblijkelijk niet meer in staat te zijn om iets te presteren. Dus zelfstandigheid van denken is ook wel zeer noodzakelijk.

Dan is het opvallend dat elke mens een droomwereld nodig heeft. Het is geen basiswaarde van het leven, geen grondwaarde; maar er zijn maar heel weinig mensen, die het zonder kunnen stellen. Om ons eigen idee omtrent wat zou moeten zijn te kunnen vereenzelvigen met een werkelijkheid, die zo onvolkomen als het maar kan ons steeds dwingt dáár te gaan waar we eigenlijk niet zouden willen gaan of niet zó zouden willen gaan, brengt ons ertoe een schijnwereld te scheppen. Een schijnwereld, die ons een toevlucht wordt en gelijktijdig - in de menselijke maar ook in de lagere geestelijke sferen - een evenwicht betekent voor ons leren, ons ervaren. Ik zou zeggen: ook het dromen is voor een mens wel zeer belangrijk.

En dan een laatste en m.i. toch wel zeer belangrijk punt. Ik zou ook dit een grondwaarde van het leven willen noemen voor de mens: Om als mens werkelijk gelukkig te zijn moet je kunnen scheppen. Het geeft niet wat. Of het een stuk gereedschap is dat je maakt, een meubel; of je misschien met woorden een klinkend gedicht maakt of uit klanken een lofzang tot God dicht, maakt weinig uit. Soms is het zo simpel en eenvoudig, dat een ander er weinig betekenis aan hecht. Maar geen mens kan gelukkig zijn, geen mens kan vrede hebben met zijn eigen bestaan, wanneer niet ergens een scheppende functie mee op de voorgrond treedt. Je zou kunnen zeggen: het is een grondwaarde van het mens-zijn om een werkstuk te maken, waardoor men zijn eigen bekwaamheid voortdurend toetst en gelijktijdig de zin van eigen leven tracht weer te geven.

En wanneer u nu ook dit punt hebt gehoord, dan meen ik u stof genoeg te hebben gegeven voor een discussie.

-:-